

שבת נ

משה שווערד

1. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד א

אלא אי איתמר כו' – [1] אין גירסא זו נכונה דלכאורה משמע שלרבא עצמו היה מקשה וטפי הוי ניחא אי הוה גרס אלא אמר רבא אבל לפי זה הוה צריך לומר דרבינא לפלוגי אתא.

2. ריטב"א [קוק] [2]

איתביה ההוא מרבנן בר יומיה לרבא. (פי') שהקשה על דברי רבה⁹⁵ ולא לרבה ממש, והיינו דהר"י לומ' אלא אי איתמ' הכי איתמ' אמ' רבא וכו'⁹⁶. ומדלא פרקי' דמתני' בשטמן בהן פעם אחת זו בלבד ודרבא כשטמן בהם הרבה פעמים, שמעי' דלא שניא בין פעם אחת לפעמים הרבה כלומי⁹⁷ שלא ייחדם.

3. שפת אמת מסכת שבת דף נ עמוד א

בגמ' אלא אי אתמר הכי אתמר כו' כ' בתוס' דטפי ניחא לגרוס אלא אמר רבא כו', אך קשה דלפ"ז מה הוי ס"ד דרבא לומר על משנה זו כך וכי לא ידע הסיפא, וגם אי לא אמר הדין על המשנה רק על ברייתא אחרת מ"מ הא כל המשניות הוי שגור בפיהם, [כדמשמע בתוס' במנחות (ט') ד"ה חסר ולעיל (מ"ד) בתוס' ד"ה דכ"ע] אבל נראה דהכי פירושא דמאי דאמר רבא ל"ש אלא שלא טמן הפי' שלא טמן בו כבר רק בשבת זו בא לטמן, אבל טמן פי' שכבר יחדו להטמנה מטלטלין א"כ פי' רבא עתה דבריו הראשונים כנ"ל:

4. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תשנז

עוד השיב [1] דדוקא בשיחודה להיות עומדת בכך ולא שיחודה לאותו שבת בלבד דאין זה יחוד כלום. וכדאמר /שבת נ' / (שם) גבי גיזי צמר ואין מטלטלין אותן. ואמר רבא לא שנו אלא שלא טמן בהם אבל טמן בהם מטלטלין אותן. ואיתביה ההוא מרבנן גיזי צמר ואין מטלטלין אותן והדר ביה. ואמר לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין. אלמא אף על פי שטמן בהם אין זה יחוד המתיר עד שיחדנו להטמנה לשבתות ולא לשבת זו בלבד וכקופת עפר שמיחד לה מקום להיות מוכנת לצרכין. ובפרק נוטל (דף קל"ט) אבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת. ואמרי' עלה אמר רב הונא לא שנו אלא בשלא הניח אבל הניח נעשה בסיס לדבר האסור. והתם במניח לשעתי לכסותה משמע מדאיפלגי בה רב יוסף בפרק כל הכלים גבי האבן שבקירוויא. דאמרינן לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה כיסוי לחבית דאלמא כיסוי חבית לשעתא הניחה. ואפ"ה לא קיימא לן כרב יוסף עד שיחדנה לכיסוי לעולם ולא לשבת אחת.

5. הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף כב עמוד ב

אמר רבא לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין. ובגמרא מוכח דמאי דבעינן יחדן להטמנה דוקא בשל הפתק דהיינו אוצר אבל כשאינן של הפתק בטמן בהן בלחוד סגי ומיהו דוקא לאותה שבת אבל לשבת אחרת לא והיינו דאמרינן לעיל [דף מח א] וכי מפני שאין לו לזה קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין דאלמא אף על פי שאינן של הפתק טמן בהן אין מטלטלין אותן והיינו לשבת אחרת או אפשר שהמוכין הן מוקצים יותר מגיזי צמר ומשום הכי נהי דביגזין שאינן של הפתק טמן בהן מטלטלין אותן לעולם במוכין אין מטלטלין אותן א"נ והיא נמי בשל הפתק היא [2] אבל כל שאינן של הפתק בין מוכין בין גיזין כל שטמן בהן פעם אחת מטלטלין אותן לעולם:

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

יחדן להטמנה. פרש"י שיחדן לעולם. צ"ע
לי, דבגמ' סוכה (ד.) גבי תכן ובטלו
וכו' פרש"י שבטלו בפיו לשבעה, ור"ח (שם)
סובר, דצריך שיבטלו לעולם, ועי' ברמ"א
(או"ח סי' שנח ס"ב) למעט הכותל מעשרה
שנותן שם עפר מב' הצדדין, שהביא שיטה א'
דסגי בבטלו לשבת זו וכשיטת רש"י לגבי
סוכה, וצריך טעם למה שינה כאן משיטתו.
ואפשר דעפר וכן תכן שאין להם כ"כ חשיבות
די כשיבטל לשבת אחת, או גבי סוכה לכל
משך השבעה ימים, משא"כ כאן דגיזי צמר
שהן יקרים, ועומדין לסחורה והוא חסרון כיס,
לכן אין מבוטלים כשמבטל על שבת אחת,
ועי' בשו"ע (סי' שח סכ"ב), ובהגה' הגרע"א
(שם).

7. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד א

הפתק - מערכה גדולה, [1] שעורכין ומושיבין להקצותן לסחורה שקורין ט"ש + שמשמעו ערימה + בין של בגדים, בין של צמר, בין של חגבים ובשר מלוח.

8. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נ עמוד א

וגיזי צמר דבעינן ייחוד אפי' ר"ש מודה בהם דכמוקצה [2] מחמת חסרון כיס דמי.

9. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נ עמוד א

חריות של דקל שגדרם לשם עצים. פירוש ודכולי עלמא ואפי' לר"ש דלית ליה מוקצה הני אינם בני
לטול דלהסקה בעלמא קיימי ואין תורת כלי עליהם, ותדע דהא קי"ל כרבי שמעון וליכא למימר דתהוי כולה
סוגיין דלא כהילכתא, וכן במוכין וגיזי צמר דבעינן ייחוד אפי' ר"ש מודה בהם דכמוקצה מחמת חסרון כיס דמי.

10. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נ עמוד א

איתמר רב אמר קושר ושמואל אמר חושב רב אסי אמר ישב אע"פ שלא קישר ואע"פ שלא חישב. פירוש הלשון הזה מוכיח דישיבה שלא בהזמנה גריעתא, וכן בדין כדאשכחן גבי הזמנה דתפילין לאביי וכדכתיבנא לעיל (מ"ד א), וק"ל דהא בגיזי צמר
דכולי עלמא בעינן יחוד וסגי להו בייחוד, ואילו הכא איכא מאן דמצריך קישור ואיכא מאן דסגי ליה
בישיבה גרידתא, וי"ל דבגיזי צמר יש להם להקל או להחמיר יותר מחריות של דקל, דרב סבר דבגיזי
צמר דחזו להטמנה סגי להו בייחוד אבל חריות דלא חזו לישיבה כלל בעו קישור, ורב אסי סבר דארבה גיזי
צמר דחשיבי בעו ייחוד אבל חריות דלא חשיבי בכל דהו סגי להו ואפי' בישיבה גרידתא.

11. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד א

בפקורין ובציפא - פר"ח כיפה שיש בה שער ונותנין אותה בראש הקרח ונראה שהוא שער ראשו.

12. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד א

בזמן שצבען בשמן - גלי דעתיה דלמכה קיימי, להניחן עליה בשבת, דלאו לרפואה נינהו, אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו, והוה ליה כמלבוש דעלמא, [1] אבל לא צבען בשמן, דלאו מלבוש נינהו - הוה ליה
משאוי, ואין יוצאין בו לרשות הרבים.

13. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד א

אבל לא צבען בשמן אין יוצאין בהן - [2] לאו דוקא אין יוצאין דאפילו לטלטלם אסור לפי שאינם מוכנים
אלא נקט אין יוצאין אגב רישא ובסמוך נמי דקאמר אבל יצא בהן שעה אחת מבעוד יום לאו דוקא יצא דהוא
הדין ישב בהן בביתו.

14. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד א

ולא ידענא אי בית האבל הוה - פי' אי משום בית האבל התיר אי משום בית המשתה.

15. רישב"א [קוק] 1|2

המשתה, והיינו דייקי' מינה טעמא דבית האבל או בית המשתה דטרידי, פי' וכיון דטרידי אקילו רבנן עלייהו, אי נמי דבעלמא אמאי לא סגי במחשבה משום דכיון ד(ד)בר מעשה הוא ולא עביד מעשה אין מחשבתו קיימת ודילמא מימליך, אבל כי טרידי ליכא גלויי דעתא שאין מחשבתם קיימת דמשום דטרידי הוא דלא עבוד מעשה²⁰.

ולא ידענא אי בית האבל או בית המשתה¹⁸. פי' דר' חנינה בן עקביא כך אמ'¹⁹ צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר בבית האבל או בבית

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

האבל או לבית המשתה, ורצ"ל דר"ח אמר לצורך אחד מב' הדברים, והם אין זוכרים על איזה דבר היה. ונראה לי משום דיש נפ"מ בנייהם דאיתא במס' כתובות (יז.) דכבוד החתן ושושביניו גדול מכבוד המת והאבלים, והשתא אי היה זה המעשה לצורך בית האבל, א"כ כש"כ שיש להתיר לכבוד בית המשתה, ואי היה זה לבית המשתה, אין ראיה להתיר גם לכבוד האבלים.

ולא ידענא אי בית המשתה הוה אי בית האבל הוה. עי' תוס', אי משום בית האבל התיר, או משום בית המשתה, רעי' במהר"ם בכוונת התוס'. ובריטב"א הקשה, היכי מוכחא דר' חנינא פליג ארשב"ג, דילמא מעשה שהיה כך היה, ואה"נ דגם בעלמא היה מתיר, ולכן פי' דר' חנינא בן עקיבא גופיה אמר לתלמידיו כדי שנשב עליהם למחר בבית

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף נ עמוד א

ה) וא"ל לתלמידו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן, והנה זה דבר פשוט דאדם אינו יכול לחשוב על חרות של אחר שאין לו זכות ע"ז, דהיאך יהני מחשבתו ויחודו כיון דאינו שלו, וי"ל דהיה לו זכות שימוש בחריות אלו (או דהו שלו).

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף נ עמוד א

ו) צאו וחשבו. והא דלא חשב הוא עצמו עליהם לשיבה, יל"ד דכיון דלא הוי אלא דין בדיעבד משום טירדא (וכדאמר' בסמוך), אלא דהיה מותר משום צורך הרבים וצורך מצוה, ע"כ לא רצה הוא עצמו לעבור על הדין דלכתחילה, ע"כ אמר לתלמידו.

19. תוספות הרא"ש מסכת שבת דף נ עמוד א

דאי כרבנן הא אמרי בעינן מעשה, והכנסה שהכניסו לבית לעשות בו צרכיו לא חשיב מעשה אלא מחשבה.

20. חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף נ עמוד א

כמאן כרשב"ג, פי' דלא בעי מעשה והכא נמי כשייחד לה קרן זוית אין כאן מעשה שיוכיח שעומד שם לעשות צרכיו:

21. ספר שערים מצויינים בהלכה

מכניס אדם מלא קופתו עפר. פרש"י לכסות בו צואה ורוק, ומערה לעפר בביתו לארץ, ונוטלו תמיד לכל צרכיו. כתב הר"ן בשם תשובת הרשב"א (סי' תשנז) ומובא בב"י (סי' רנט ד"ה ומ"ש, סי' שח ד"ה והא) המיוחד אכן לפצוע בה אגוזים מותר לטלטלה בשבת, דלא גרע ממכניס מלא קופתו עפר שעושה בה כל צרכיו, והוא שיחדה לכך לעולם, אבל יחדה לשבת זו בלבד לא מהני, וכתב עליו הר"ן דדוקא על פי החבית לא מהני יחוד לשבת אחת, לפי שאין דרכה ליחדה לכיסוי, אבל בכל מידי דאורחיה בכך, כגון לפצוע בה אגוזים, ביחוד לשבת אחת מהני, וכן פרש"י

22. ספר גליוני מנחת חן

שם עד כאן לא קאמרי רבנן דבעינן מעשה אלא מידי דבר עבירה ביה מעשה אבל מידי דלא בר מעבדא ביה מעשה לא. וצ"ע דמה סברא היא זו, דאם אכן המציאות דלא הוי בר מעשה, א"כ נימא דבאמת יהי' אסור. - ותי' בחדושי הר"ן - פי' דמידי דחזי למעשה, כל היכא דלא עביד מעשה חיישינן דילמא לא מקיים מחשבתו, מדלא עביד מעשה, אבל היכא דלא חזיא למעשה, אז במחשבה סגי, כיון דכבר עשה בה מה שאפשר, וה"ט דלעיל דבית האבל ובית המשתה, דטרידי ולא ניחא להו למיעבד מעשה, דסגי במחשבה.

23. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד ב

אבל לא סורק - במסרק, [1] דודאי משיר.

24. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

אבל לא סורק - [2] התם מפרש טעמא משום דלהשרת נימין המדולדלות מתכוין.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף נ: אבל לא סורק. פרש"י דודאי משיר. ובתוס' כתבו דבמס' נזיר מפרש טעמא משום דלהשרת נימין המדולדלות מתכוין. ועי' בשו"ת הריב"ש (סי' שצד) שתמה על רש"י דהא במס' נזיר (מב.) משמע טעמא הוי משום דהוי מתכוין, וכן תמה התו"ט בס' מלבושי יו"ט (סי' שג) על הלבוש. ועי' במנ"ח (מצוה שעג) שתמה כן על הרמב"ם (נזירות פ"ה הי"ד). ומפרש

הריב"ש שנראה לו לרש"י שאם היה איסור הסריקה משום מתכוין, לא היה לו לתנא להכניס איסור הסריקה בין החפיפה בנתר ובחול והפספוס ובין החפיפה באדמה שאסר ר' ישמעאל מפני שמשרת השער, והו"ל לתנא לשנות בפני עצמה נזיר אסור לזרוק, לכן הבין רש"י שהכל הוא משום פסיק רישיה, היתר

26. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

במאי אוקימתא כר' יהודה אימא סיפא כו' - בשלמא אי כר"ש אתיא שפיר דאיכא למימר דשערות פניו ידיו ורגליו אינם נושרות מהר ולא הוי פסיק רישיה ושרי אבל בראשו אסור דהוי פסיק רישיה אבל השתא דאוקימתא כר' יהודה אע"ג דלא הוה פסיק רישיה הוה לן למיסר.

27. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד ב

לפצוע זיתים - בליצי"א בלע"ז ומשמעו לפצוע, לחתוך (זיתים למליחה) + על הסלע, [1] למתק מרירותו.

28. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

מהו לפצוע זיתים בשבת - פירש בקונט' להכותם על הסלע למתק מרירותו ומיבעיא ליה אי אסיר בשבת משום שווי אוכלא ותיקוני אוכלא ופריך ובחול מי התירו דאיכא הפסד אוכלין שנפסד המשקה הזב מהן וקשה לפ"ז דבפ' חבית גבי דיני סחיטה ה"ל למיתני ועוד מה הפסד אוכלין יש כיון שעושה לתקנם [2] ומפרש ר"י מהו לפצוע לחוף פניו ידיו ורגליו כי ההוא דלעיל ודרך מי זיתים להעביר וללבן כדאמר במסכת ע"ז חולטן ברותחין או מולגן במי זיתים ופריך ובחול מי התירו דאיכא הפסד דנמאסין לאכילה (ת"י).

29. ריטב"א [קוק]

מהו לפצוע זיתים בשבת. פרש"י ז"ל³⁷ לפצוע זיתים למתק מרירותן. והקשו בתוספות³⁸ חדא דמאי הפסד אוכלין יש בזה אדרבה תיקון אוכלים הוה, ועוד א"כ מאי (שיטה) [שייטא] הכא, בפ' חבית דמיירי בדיני סחיטה ומפרק לה³⁹ לאתויי לפיכך פר"י ז"ל⁴⁰ לפצוע זיתים לחוף בהם פניו וידיו קאמר ומשום הסרת שער וכעין סוגיין דלעיל, אבל משום סחיטה ליכא כיון שאינו צריך למימיהן והולך לאיבוד, והשתא אתי שפיר הא דקאמר שיש בזה הפסד אוכלים.

30. ריטב"א [קוק]

ואם בשביל ליפות עצמו⁵² אסור. פי' משום לא ילבש גבר שמלת אשה דמתרגמי⁵³ לא יתקי גבר בחיקוני איתתא. ולית הילכת' הכי, דכל שאינו בדרך (קידושו) [קישוט] מותר וכבוד ה' הוא כדכתיב⁵³ כל פע' ה' למעניהו.

31. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

בשביל צערו - ואם אין לו צער אחר אלא שמתבייש לילך בין בני אדם שרי דאין לך צער גדול מזה.

32. בית הבחירה (מאירי) מסכת שבת דף נ עמוד ב

מותר לאדם לצחצה פניו ידיו ורגליו בשבת בעפר כתישת הלבנה או עפר כתישת פסולתן של שומשומין או אבק פלפלין ושאר מינין העשויים לצחצה הואיל ואין השרתן מוכרחת על כל פנים אע"פ שמשירין לפעמים ואיסור גבול אין כאן שאינן בני גבול וכן שהוא גבול על ידי שינוי שאין כאן אלא נתינת מים וכל שמחוסר גבול ואין גבולו גבול כ"כ מותר לכתחלה בנתינת מים כמו שביארנו בפרק ראשון ומכאן התירו רבים לידיים מזוהמות לרחצן במורסן ואפי' כיון באלו ליפות עצמו אין כאן משום שמלת אשה ואף לתלמיד חכם מותר שאין זה אלא להתראות נאה בין הבריות שלא יתגנה עליהם ויתחלל שם שמים על ידו לפחיתותו והוא שאמרו רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו שנ' כל פעל י"י למענהו כלומר שהכל ברא לכבודו

33. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף נ עמוד ב

רש"י בשביל קונוהו לכבוד קונוהו וכו'. ועוד דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו. נ"ב כן הוא (ברכות נ"ח ע"ב) הרואה בריות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו. ולולי פירש"י כאן היה נראה לדעתי פי' אחר בדברי הש"ס רוחץ אדם פניו ורגליו בשביל קונוהו. היינו כמו שדורש בר קפרא (ברכות ס"ג ע"א) בכל דרכיך דעהו זו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוים בה. וכן הוא ברמב"ם שיכוין האדם כל עשיותיו לשם שמים.

שאוכל בשביל שיהיה גופו שלם. וישן כדי שתנוח דעתו עליו. וינוח גופו כדי שלא יחלה נמצא עובד את ה' תמיד ע"ש ספ"ג מהל' דעות. וכן כוונת הגמ' כאן. שאם רחץ פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו. למען ישמור עצמו מן ריבוי הזוהמא. ועי"ז ישמור גופו מחלאים ויכול להיות עובד ה' במעמד הבריאות אזי רשות ומצוה הוא לו:

34. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובשו"ת שואל ומשיב (מה"ק ח"א סי' רי) באחד שנתלבן חצי זקנו מצד אחד, וזה בזיון גדול בין שאר בני אדם, שכתב להתיר לצבוע הלבנות לשחור, דעצם האיסור הוא איסור דרבנן, כמש"כ בתשו' הרשב"א הובא בב"י (יו"ד סי' קפב). אבל עי' מש"כ בהערות (מה"ד ריש ח"ד) דשאני כאן דגלדי מכה הוה בזיון גדול ואינו עובר על לא ילבש, ואינו רק מגרד גלדי מכה, וגם גדול כבוד הבריות שמאוס להם גלדי מכה, אבל לחזור שערות זקנו שזה אינו כיוש וצער כל כך, אפשר דעובר על לא ילבש. ועי' בשו"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' סב) דמחמיר. וכן בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קעג) כתב שאין להתיר לצבוע השערות הלבנות, עי"ש. ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רמג) דאין להתיר עי' עכ"ם דהוי רק מדרבנן, דאין האיסור על הצביעה, אלא על ההילוך בו דכתיב "לא ילבש גבר וגו'", ואטו אם עכ"ם ילבישוהו בגד אשה יהא מותר, וכ"כ בשו"ת מהר"י

35. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד ב

שאסור להחזיר - [1] לפי שמזיז הגיזין לכאן ולכאן.

36. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

הכל מודים שאם נתקלקלה הגומא שאסורה להחזיר - ואפי' לר"א בן תדאי דאמר בפרק כל הכלים (לקמן קכג.) תוחב בכוש או בכרכר והן ננערו מאליהן דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול וכן קי"ל [2] הכא עדיף טפי מטלטול מן הצד שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצין להטמין.

37. דף על הדף שבת דף נ עמוד ב

בגמ': הכל מודים שאם נתקלקלה הגומא שאסור להחזיר.

מפירש"י מבואר דאסור משום טלטול מוקצה - וכן מבואר בתוד"ה הכל מודים וכו', שהקשו מסוגיא דלקמן (דף קכג א) דס"ל לר' אלעזר בן תדאי דאוכל הטמון בתוך דבר מוקצה "תוחבין בכוש או בכרכר והן מנערו מאליהן" ופי' התם טעמא משום דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול. וא"כ ה"נ מ"ש, הרי מטלטל הגיזין ע"י הקדירה - ומאי נ"מ. [2] ותירצו בתוס' ד"הכא עדיף טפי מטלטול מן הצד שצריך לטלטל אילך ואילך כשרוצין להטמין". ולכאורה כוונתם דחשיב זה כטלטול בהדיא ולא כטלטול מן הצד כיון שמשמש עם הכלי לדחוף המוקצה.

ולכאורה מכאן קושה על הט"ז בסי' ש"ח שפסק דמותר לגרר קליפין ועצמות מן המפה בשבת ע"י סכין דחשיבא טלטול מן הצד. ושור"ר קושיא זו בשו"ע הרב סי' רנ"ט בקו"א סק"ג.

ולכאורה צ"ל. שס"ל להט"ז כמו שפירש [3] הרא"ש בסוגיין בסי' י' שכתב דאסור משום "זוודאי טלטול הגיזין בידו וכו'" ומבואר דאפילו ע"י שמטלטל הכלי אילך ואילך לא חשיב טלטול להדיא, ואינו אסור אלא משום גזירה דיבוא לטלטל בידים.

38. ריטב"א [קוק]

מצוי ואיפשר לה בהטיית קופה חוששים, ורבנן סברי שאין [חוששין] דגזירה לגזירה היא, וקי"ל כרבנן.

מר סבר חוששים. פי' דאע"ג דכי נתקלקלה הגומא ומחזיר איסורא דרבנן הואי כיון שהוא

39. ריטב"א [קוק]

אמ' רב הונא האי סליקוסתא וכו' ואמ' שמואל האי סכינא דביני אורבי וכו' ואי לא אסיר. פרש"י⁵⁴ דאסיר מפני שמזוי שפיר⁵⁵. והקשו בתוספות⁵⁶ דהא שמואל לעיל⁵⁷ בפ' כירה דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול לקמן⁵⁸ בפ' תולין אמרי בי רב תנינא דלא כרב נחמן דאמ' טלטול מן הצד שמיה טלטול, ואמרי בי רב היינו רב הונא⁵⁹. לפיכך פר"י ז"ל⁶⁰ דאיסור' דהכא מפני שעושה גומא וכיון שהוא צריך לגומא אסור.

40. תוספות מסכת שבת דף מד עמוד א

... ובסוף במה טומנין (לקמן דף נ:). אמר שמואל האי סכינא דביני אורבי דצה ושלפה והדר דצה שרי ואי לא אסיר ופירש בקונט' לקמן דאסור משום טלטול מן הצד וכן קשה דרב הונא אמר התם האי סליקוסתא דצה ושלפה והדר דצה שרי ואי לא אסור א"כ אסר טלטול מן הצד ובסוף תולין אמרי בי רב טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ואמרי בי רב היינו רב הונא כמו שמפרש ר"ת בספ"ק דסנהדרין (דף יז: ושם) ונראה לר"י דרב הונא ושמואל לא אסרי התם משום טלטול מן הצד אלא משום שמסיר עפר ומרחיב הגומא ואידי דאיירי לעיל מיניה בגומא נקטה ומותיב מהטומן לפת וצנונות דסתם לפת וצנונות לאו דצה ושלפה ולהכי חשיב הש"ס תיבתא ור"ה = ורב הונא = ושמואל הו' ידעי לה דמתני' היא בסדר זרעים אלא דדחקי לאוקמה בדצה ושלפה והש"ס לא ניחא ליה לאוקמה הכי ועומדת בתיבתא.

41. דף על הדף שבת דף נ עמוד ב

בגמ': אמר רב הונא האי סליקוסתא דצה ושלפה והדר דצה שריא ואי לאו אסור וכו'.

במגן אברהם (סי' שי"ד סק"ד) נחלק עם התרומת הדשן אי פסיק רישא שרי באיסור דרבנן או לא. ועיין בבית מאיר שהוכיח מסוגיין כהמגן אברהם דאוסר. דהא רב הונא לא איתותב רק משום דמוכח ממתניתין דלפת דבכה"ג אפילו טלטול מן הצד אינו, אבל היכא דהוי טלטול אסור, אף דהוי איסור דרבנן, הרי דפסיק רישא אסור גם באיסור דרבנן. עיי"ש שהאריך בזה.

ולענין פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן (להחולקים על הערוך הסובר דפסיק רישא דלא ניחא לי' שרי גם בדאורייתא), עיין בשביתת השבת (בתחלת הספר מעשה חושב סוסק"ד) שהביא מהגאון ר' יוסף שאול נאטאנזאהן זצ"ל בעל שואל ומשיב לחלק בין סוגי איסור דרבנן, דהיכי דהוי איסור דרבנן דהוי מלאכה

דרבנן, בזה תיקנו כעין דאורייתא וגם פסיק רישא דלא ניהא לי' אסור. אבל היכא דאסרו רק מחמת חשש וסייג שלא יבא לידי איסור דאורייתא, כיון דאינו מתכווין לעשות מלאכה זו י"ל דשרי, דל"ש שיבא לידי איסור דאורייתא, כיון דאין רצונו במלאכה כלל.

42. רש"י מסכת שבת דף נ עמוד ב

הטומן לפת - להשתמר בקרקע שכן דרכו, הא דנקט מקצת עליו מגולין - משום ניטלין בשבת נקט לה, ולא משום מידי אחרוני, דאי אין מקצת עליו מגולין - אין לו במה לאוחזה, אלא אם כן מזיז העפר בידיים.

43. תוספות מסכת שבת דף נ עמוד ב

מקצת עליו מגולים - משום דבעי למתני וניטלין בשבת נקט מקצת עליו מגולים כדפירש בקונטרס ובערוך משמע דמשום כולו נקט דפירש בשם רב האי גאון דגרס אם היו מקצתם מגולים שאם האמהות טמונים בקרקע והעלים מגולים הרי זו זריעה מעולה אלא דוקא מקצתן מגולים אינו חושש משום כלאים ושביעית דלאו זריעה היא...

44. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן סח

(ט) ויש עוד ראי' שלא כדברי בעל מגן אבות מהא דשבת (דף מ"ה ע"א) בעא מיני ר"ל מר"י חטין שזרען בקרקע מהו פרש"י ללקוט ולאכול. ובודאי שלא נתכסו החטין הנזרעין. דאי נתכסו בעפר איך אפשר ללקוט בלא הזזת עפר ממקומו שאסור משום מוקצה ומשום גומא. וכן כתב המאירי ע"ש. וקרי לי' הש"ס שזרען. וכיון שנקרא זריעה בלא כסוי. הוא אב מלאכת הזרע...

45. ספר אגלי טל - מלאכת זרע אות ז

לא חיפה הזרע בעפר. הנה ראיתי בס' מגן אבות שכתב וז"ל מהות הזריעה שמכסה הזרע בקרקע כ"מ בסוף מכות דקאמר שם דבהדי דחריש קמכסה לה לזרע והו"ל זורע. וכ"כ משמע במשנה דאיתי הש"ס לעיל פ' במה טומנין דף נ' ע"ב הטומן לפת כו' דפי' רב האי גאון שם דר"ל שמגלה מקצתו דאל"כ הוי לי' זריעה משמע במגולה ליכא זריעה. ולדידי הני מילי ליתנייהו אלא הזרע אף שלא חיפה בעפר חייב. ואם תאמר דזריעה היינו שמכסה הזרע בעפר א"כ מה חידש ר' ינאי במכות [כא ע"ב] דאמר המחפה בכלאים לוקה. לדבריו כל זריעה כך הוא. ועוד בגמ' ע"ג ע"ב דמקשה מכדי מיכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר ליתני זורע ומשני תנא בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי. פירש"י בא"י קשה הוא ואינו יכול לכסות בלא חרישה עד כאן. וא"כ הזרע דתני במשנה קודם החורש היינו זריעה בלא כסוי הרי דזריעה בלא כסוי הוא אב מלאכה ור' ינאי חידש דמחפה ג"כ נחשב זורע שהיא מצרכי הזריעה וכעין שכ' הרמב"ם [פ"ט הי"א] בסחיטה שהיא מצרכי הכיבוס כמו שהגסה מצרכי הבישול וע"כ חייב המחפה ג"כ והא דהטומן לפת כו' יתבאר לפנינו במלאכת קוצר באר היטב בעז"ה ושם יתבאר דאדרבא משם מוכח דאף במגולה הוי זריעה:

1. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף נ/ב

רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונוהו. נראה לי בס"ד ענין הכבוד הזה... לכך אם ירחץ ידיו ורגליו כדי לדחות החיצונים על ידי המים שהם מי החסד, אז כנגד זה נדחים גם כן הקליפות מן העשיה, דכמו שעושה האדם בגופו כן יהיה נעשה ברוחניות למעלה דוגמת הצל, וכמו שכתוב [תהילים קכ"א ה'] ה' צלך על יד ימינך, ולזה דרשו רבותינו ז"ל פסוק זה על הלל כשהיה רוחץ גומל נפשו היא העשיה, לתקנה ולנקותה הנה הוא איש חסד שרוחץ במים שהם מימי החסד, ולזה אמר רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו כל יום בשביל כבוד קונוהו, כי על ידי כן נדחין הקליפות מעל העשיה, וראיתי להרב יפה שעה ז"ל על ספר הכונות, הטעם שאין אנחנו רוחצים הרגלים מפני שאין בנו כח לדחות החיצונים מעליהם מלבד הכהנים, שבזכות העבודה והמקדש כתיב בהו [שמות ל' י"ט] ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם, ובזה תבין ענין רחיצת ערב שבת, כי זכות השבת יכולה היא שתגין עד כאן דבריו, ואפשר דרחיצת רגלים בחול מהני קצת לדחות הקליפה מן הקדושה, אך אין בנו כח בחול לדחותם לגמרי כמו ערב שבת, וכמו הכהנים בבית המקדש בכל יום, ולכן כיון שאי אפשר לדחותם לגמרי לכך אין חיוב על האדם ברחיצת רגליו בכל יום, אבל ודאי אם ירחץ עבד הצלה פורתא, ולהכי קאמר כאן לרוחץ פניו ידיו ורגליו בכל יום לכבוד קונוהו, ועוד נראה לי דאיכא טעמא ברחיצת הפנים והידיים והרגלים בכל יום לכבוד השו"ת, מפני כי בעינינו שהם קבועים בפנים נרמז שם הוי"ה, והם שני עינים המה שתי יודי"ן, וחוטם וא"ו הרי כ"ו, וכן בנחיריים הקבועים בפנים שתי נחיריים כנגד ב' יודי"ן, והכולל שבניהם כנגד וא"ו, וכן בידיים יש י"ד פרקין בימין ובשמאל, הרי כ"ח מספר אותיות שם הוי"ה במילואו ומילוי מילואו, וכן ברגלים חמש אצבעות בימין וחמש בשמאל ושלשה פרקי רגלים כאן וכאן הרי ה"ו, ועטרת היסוד אתו יו"ד, ולזה אמר ירחצם לכבוד קונוהו שבם רמזו מספר שמו יתברך: